

УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-4-38>**Юхновська Ю.О.**

кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри «Фінанси та економічна безпека»
Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаря

Yukhnovska Yulia

Dnipropetrovsk National University of Railway Transport
named after Academician V. Lazar

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КЛАСТЕРУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ТА ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

DEVELOPMENT STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF THE CLUSTER OF THE TOURIST INDUSTRY OF UKRAINE AND THE ZAPOROZHE REGION

У статті проаналізовано публікації вітчизняних та іноземних науковців щодо розвитку кластерів в туристичній галузі України та її регіонів, чинники, які впливають на розвиток світової економіки, світового устрою, політику низки держав і регіонів світу, ключові моменти туристичної кластеризації. Запропоновано умови результативності туристичного кластеру, механізм і реалізація відповідних методів за допомогою узгодження стратегії розвитку туристичної галузі країни та її регіонів, стратегічні напрями розвитку туристичної галузі Запорізького регіону. Виявлено основні проблеми щодо розвитку туристичної галузі на основі кластеризації країни та регіонів, зокрема Запорізького. Розроблено практичні рекомендації щодо підвищення ефективності використання цього інструмента в Україні, визначено перспективні напрями створення нових туристичних кластерів.

Ключові слова: туризм, інвестиції, кластер, туристичний кластер, стратегія, розвиток, стратегічний напрям, ефект.

В статье проанализированы публикации отечественных и зарубежных ученых по развитию кластеров в туристической отрасли Украины и ее регионов, факторы, влияющие на развитие мировой экономики, мирового уклада, политику ряда государств и регионов мира, ключевые моменты туристической кластеризации. Предложены условия результативности туристического кластера, механизм и реализация соответствующих методов с помощью согласования стратегии развития туристической отрасли страны и ее регионов, стратегические направления развития туристической отрасли Запорожского региона. Выявлены основные проблемы по развитию туристической отрасли на основе кластеризации страны и регионов, в частности Запорожского. Разработаны

практические рекомендации по повышению эффективности использования этого инструмента в Украине, определены перспективные направления создания новых туристических кластеров.

Ключевые слова: туризм, інвестиції, кластер, туристический кластер, стратегія, розвиток, стратегічне напрямлення, ефект.

The article analyzes the publications of domestic and foreign scientists on the development of clusters in the tourism industry of Ukraine and its regions, factors affecting the development of the world economy, world order, policies of several countries and regions of the world, analyzed the key points of tourism clustering and suggested the scheme mechanism and implementation of appropriate methods by means of coordination of strategy of development of tourism industry of the country and its regions is proposed, proposed o strategic directions of development of tourism industry of Zaporizhzhya region, taking into account features of tourism industry, increase of efficiency of functioning of tourist cluster in Zaporizhzhya region can be realized through coordination of development strategy with elements of organizational and economic mechanism and implementation of appropriate methods and techniques of organizational and economic mechanism on micro-economic mechanism and macro-levels, identified the main problems with the development of tourism industry based on clustering of countries and regions, Zaporizhzhya, developed practical recommendations to improve the efficiency of using this tool in Ukraine and identify promising directions for the creation of new tourist clusters. Focusing on the dynamic development and results of effective inter-sectoral interaction of different structures of the tourist cluster of the region, it is advisable to search and research scientific directions for improving the mechanism of development of functioning at each level, positive economic and social functions of tourism cluster development are highlighted: creation of new jobs for the local population; promotion of traditional forms of environmental management, production of environmentally friendly food; increased investment in both infrastructure and service and nature conservation; increasing the well-being of the local population and the development of special education aimed at acquiring tourism and environmental professions; development of crafts; development of local self-government; formulation of development plans "from the inside", taking into account the interests of local residents.

Key words: tourism, investment, cluster, tourist cluster, strategy, development, strategic straight-forward, effect.

Постановка проблеми. Нині туризм – це досить глибоке соціально-економічне явище, яке має вплив на розвиток світової економіки, світового устрою, політику низки держав і регіонів світу. На сучасному етапі розвитку у сфері туризму відбувається інтегрування культур і транспорту, екології та зайнятості населення, готельного бізнесу та санаторно-курортного комплексу, безпеки й міжнародних економічних відносин. Для будь-яких країн, муніципальних утворень, державних суб'єктів, а також окремої особистості важливим є розвиток туристичної галузі.

Сьогодні в нашій країні туристична галузь стала розвиватися швидкими темпами, почала якісно змінюватися. Її розвиток став динамічніше, ефективніше, а її робота стала набувати глобального характеру. З боку уряду й регіональної влади стало змінюватися саме ставлення до туризму. Наша країна має високий туристичний потенціал, однак у деяких регіонах України відсутні зрілі, конкурентоздатні туристичні кластери, зокрема Запорізькому регіоні, які здатні визначити за світовими мірками унікальні природні пам'ятки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження кластерів туристичної галузі присвячені праці як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Серед них слід назвати таких, як Е.Б. Квашніна, М.П. Войнаренко [1],

Ю.А. Маркова, І.Г. Шепелев [6], М.В. Подсолонко, Е.Г. Басиладзе [5], А.А. Теребух, І.М. Писаревський [3], О.Ю. Вороніна [2], А.Г. Охрименко [4], Д.В. Стеченко, С.І. Соколенко, А.М. Требуха, М.В. Карамушка, В.М. Зайцева, Т.В. Цихан [7] І.М. Філіпчук [8].

Метою статті є вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду розвитку туристичної галузі за допомогою створення кластерів, розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності використання цього інструмента в Україні, визначення перспективних напрямів створення нових туристичних кластерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні розвиток територіальних кластерів є одним з перспективних напрямів туристичної галузі, важливою умовою підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки, інтенсифікації механізмів приватно-державного партнерства. Роль туристичних кластерів досить велика. Успішний розвиток кластерів позитивно позначається на зміцненні та розвитку економічної ситуації в регіоні, оскільки туристичні кластери мають політичне значення для органів влади. Ключовим моментом туристичної кластеризації є отримання результатів від об'єднання, які будуть залежати від форм співпраці та очікувань учасників. Схематично умови результативності туристичного кластеру наведено на рис. 1.

Рис. 1. Результативність туристичного кластеру

З огляду на особливості туристичної галузі підвищити ефективність функціонування туристичного кластеру в Запорізькому регіоні можна за допомогою узгодження стратегії розвитку з елементами організаційно-економічного механізму та реалізації відповідних методів і прийомів організаційно-економічного механізму на мікро-, мезо- та макрорівнях, що схематично наведено на рис. 2.

Запропонована на рис. 2 схема розроблення та забезпечення реалізації стратегії розвитку туристичного кластеру демонструє залежність та взаємозв'язок між окремими елементами організаційно-економічного механізму.

Орієнтуючись на динамічний розвиток та результати ефективної міжгалузевої взаємодії різних структур туристичного кластеру регіону, доцільним вважаємо пошук і дослідження наукових напрямів удосконалення

механізму розвитку функціонування на кожному рівні. Також заслуговує на увагу пошук шляхів нарощування й активізації економічного потенціалу туристичного кластеру, конкретні характеристики використання якого безпосередньо залежать від наявних у регіоні туристичних ресурсів та попиту (внутрішнього та зовнішнього відносно України), рівня господарської взаємодії галузей регіональної економіки.

Таким чином, для розвитку туристичного кластеру Запорізького регіону необхідним є вжиття узгоджених заходів на мікро-, мезо- та макрорівнях. На макрорівні першочерговими завданнями є підвищення якісного обслуговування туристів, формування мережі малих приватних готелів і засобів розміщення інших типів, поступовий розвиток інфраструктури обслуговування. На мезорівні важливими

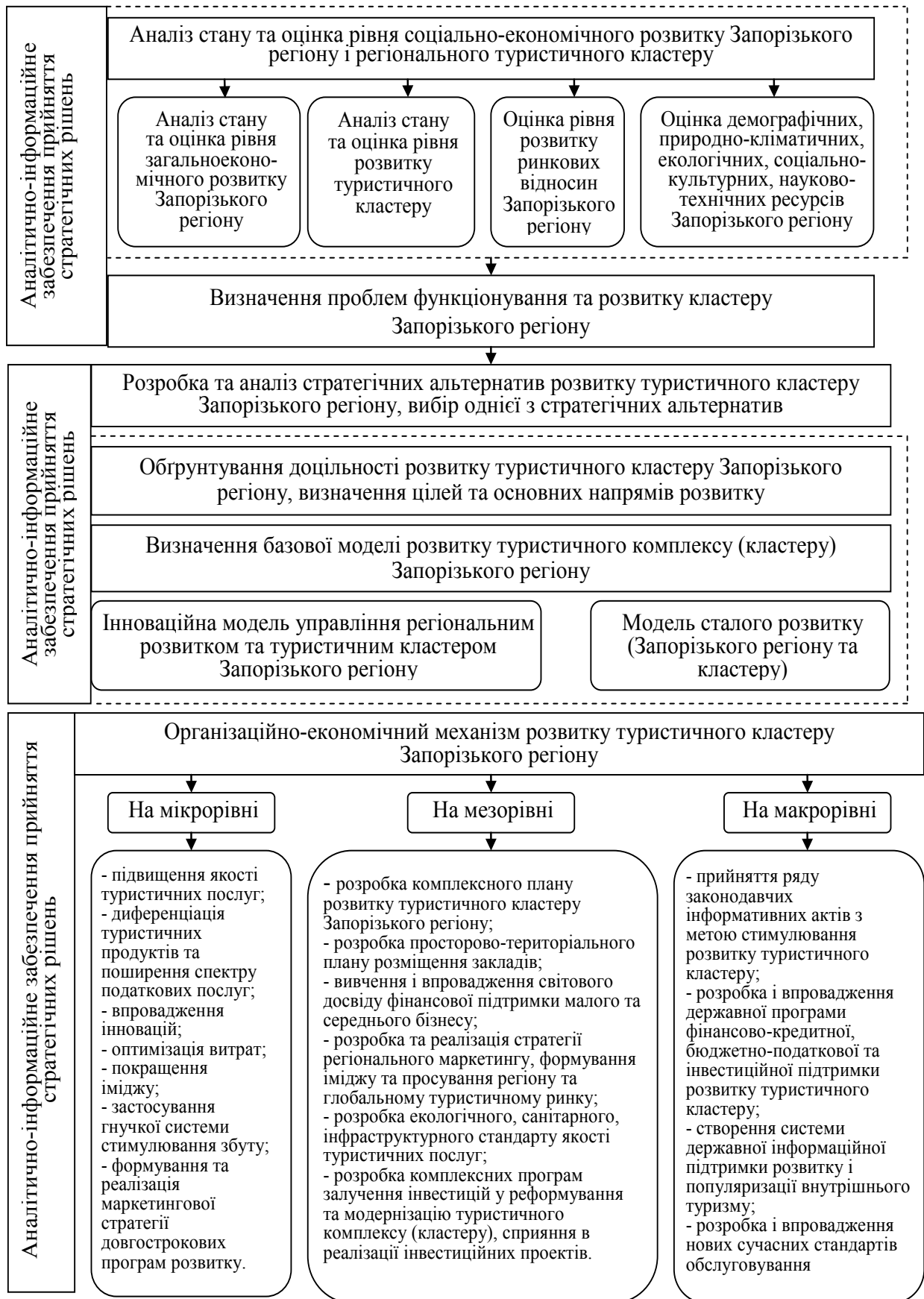

Рис. 2. Схема формування стратегії розвитку туристичного кластеру Запорізького регіону та організаційно-економічний механізм її реалізації

питаннями є формування перспективних планів територіально-просторової розбудови рекреаційних зон та регулювання рекреаційного навантаження на рекреативних територіях з подальшим їх використанням у рекреаційних цілях, реалізація комплексу регіонального маркетингу з просування Запорізького регіону як привабливого місця для туризму. На макрорівні важливими завданнями є міжгалузева координація та формування позитивного іміджу України на міжнародному туристичному ринку, розроблення загальнонаціональних програм стимулювання внутрішнього туризму, поступове вдосконалення законодавства у сфері туризму, підвищення державних вимог та стандартів у галузі, застосування загальнонаціональних складових організаційно-економічного механізму розвитку, а саме організаційних, економічних, фінансово-інвестиційних, соціальних та екологічних.

Виходячи зі схеми формування стратегії розвитку туристичного кластеру Запорізького регіону та організаційно-економічного механізму її реалізації, запропонуємо стратегічні напрями розвитку туристичної галузі Запорізького регіону (рис. 3). Нормативно-правове забезпечення галузі передбачає стандартизацію санітарних правил та вимог, які мають також відповідати критеріям акредитації закладів. Нині необхідно аналізувати якість послуг, які пропонуються, зокрема послуг з розміщення, харчування. Необхідно створити чіткі критерії класифікації закладів розміщення, особливо оздоровчого спрямування, та врахування їх класу під час надання послуг споживачам.

Створені в період планової економіки заклади мають тенденції продовження організації діяльності у безконкурентному середовищі, що є неефективним у сучасних умовах ринку. Для цього необхідно підготувати або перепідготувати персонал закладів для організації обслуговування з урахуванням нових підходів.

Пілотними проектами для регіону мають стати грязьові курорти м. Бердянська та смт. Кирилівки як лікувальний сегмент та база для розвитку SPA/Wellness-туризму. Курорти Приморського району мають переважно оздоровчу спеціалізацію, тому необхідна модернізація транспортної, інженерної інфраструктури.

Вважаємо за необхідне створити сайт з наповненням інформації щодо переваг природних лікувальних чинників та ресурсів області, бази закладів з можливістю замовлення проживання або отримання туристичних послуг через завчасне бронювання.

Якість послуг має забезпечуватись як відповідними державними органами, так і контролем якості учасниками кластеру. Для туристичного кластеру Запорізького регіону такими показниками є результати діяльності засобів розміщення, а саме зростання кількості розміщуваних, прибутки та показник завантаженості закладів, показники підвищення кваліфікації робітників, модернізація матеріально-технічної бази, якість послуг розміщення, харчування, дозвілля.

Формування туристичних кластерів в Україні загалом та її регіонах зокрема має бути спрямоване перш за все на розвиток внутрішнього туризму. Однак розвиток та формування туристичного кластеру стикається з багатьма проблемами, такими як нерозвинена та застаріла транспортна інфраструктура; сезонність функціонування, яка підвищує вартість туристичних послуг та знижує конкурентоздатність українських кластерів на міжнародному ринку; тривалий період формування кластеру, тобто немоментальне отримання вигоди від нього; недостатня кількість кваліфікованих кадрів; недосконала нормативно-правова база.

Вирішення цих проблем навіть на регіональному рівні має сприяти створенню сучасного конкурентоздатного національного туристичного продукту. При цьому регіональна кластерна політика повинна орієнтуватись на зусилля взаємодії між учасниками кластеру, який спрямований на підвищення конкурентоздатності та зміцнення зв'язків між ними, збільшення споживчого попиту на послуги, які пропонує кластер, залучення додаткових інвестиційних потоків, ефективно використовувати природні та антропогенні рекреаційні ресурси, історичну та культурну спадщину, а також значно посилювати вплив сфери рекреації та туризму на економічний розвиток регіону.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, загалом можна виділити такі позитивні економічні та соціальні функції розвитку туристичного кластеру, як створення нових робочих місць для місцевого населення; стимулювання традиційних форм природокористування, виробництва екологічно чистих продуктів харчування; збільшення інвестицій як в інфраструктуру та сервіс, так і в охорону природи; зростання добробуту місцевого населення й розвиток спеціальної освіти, спрямованої на набуття туристичних та природоохоронних професій; розвиток ремесел; розвиток місцевого самоврядування; формування планів розвитку «зсередини» з урахуванням інтересів місцевих жителів.

Рис. 3. Стратегічні напрями розвитку туристичної галузі Запорізького регіону

Список використаних джерел:

1. Войнаренко М.П. Кластери в інституційній економіці : монографія. Хмельницький : ХНУ, ТОВ «Тріада-М», 2011. 502 с.
2. Вороніна О.Ю. Тенденції міжнародних економічних відносин у створенні туристичних кластерів. *Економіка, управління, фінанси: теорія та практика*. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf> (дата звернення: 15.06.2019).
3. Кластерні об'єднання як ефективний шлях розвитку туризму в місті (світовий досвід) / за ред. І.М. Писаревського. Харків : ХНАМГ, 2011.
4. Охріменко А.Г. Необхідність створення та функціонування туристичних кластерів у регіонах України. *Географія та туризм: національний та міжнародний досвід* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. С. 278–282.
5. Подсолонко М.В., Басиладзе Е.Г. Інтернет в маркетингу туристичних кластерів. *Вчені записки Таврицького національного університету ім. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2009. Т. 22(61). № 2. С. 310–318.
6. Шепелев І.Г., Маркова Ю.А. Туристско-рекреационный кластер – механизм инновационного совершенствования системы стратегического управления развития регионом. *СИСР*. 2012. № 3(11).
7. Цихан Т.В. Кластерная теория экономического развития. *Теория и практика управления*. 2003. № 5. С. 74–81.
8. Філіпчук І.М. Кластерна політика як ефективний інструмент регіонального розвитку. URL: http://www.confcontact.com/20101224/4_filip.htm (дата звернення: 21.05.2019).

References:

1. Vojnarenko M.P. (2011). Klastery v Instytucijnij ekonomici [Clusters in the institutional economy]. Khmeljnycjkyj : KhNU, TOV Triada. 502 p. (in Ukrainian)
2. Voronina O.Yu. (2013). Tendenciyi mizhnarodny'x ekonomichny'x vidnosy'n u stvorenni tury'sty'chny'x klasteriv. [Trends in international economic relations in the creation of tourist clusters]. *Ekonomika, upravlinnya, finansy': teoriya ta prakty'ka* [Economics, management, finance: theory and practice]. Available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf> (accessed: 15 June 2019). (in Ukrainian)
3. Py'sarevs'kyj I.M. (2011). Klasterni ob'yednannya yak efekty'vny'j shlyax rozvy'tku tury'zmu v misti (svitovy'j dosvid) [Cluster associations as an effective way of tourism development in the city (world experience)]. Xarkiv : XNAMG. (in Ukrainian)
4. Oxrimenko A.G. (2012). Neobxidnist' stvorennya ta funkcionuvannya tury'sty'chny'x klasteriv u regionax Ukrayiny' [The need to create and operate tourist clusters in the regions of Ukraine]. *Geografiya ta tury'zm: nacional'ny'j ta mizhnarodny'j dosvid : materialy' VI Mizhn. nauk.-prakt. konf. L'viv : VCz LNU im. Ivana Franka*, pp. 278–282. (in Ukrainian)
5. Podsolonko M.V., Basy'ladze E.G. (2009). Internet v markety'ngu tury'sty'chny'x klasteriv [Internet in the marketing of tourist clusters]. *Vcheni zapy'sky' Tavry'cheskogo nacional'nogo universy'tetu im. Vernads'kogo Seriya "Ekonomika i upravlinnya"*, vol. 22(61), no. 2, pp. 310–318. (in Ukrainian)
6. Shepelev I.G., Markova Yu.A. (2012). Turistsko-rekreatsionnyy klaster-mekhanizm innovatsionnogo sovershenstvovaniya sistemy strategicheskogo upravleniya razvitiya regionom [Tourist-recreational cluster-mechanism of innovative improvement of strategic development management system in the region]. *SISP*, no. 3(11). (in Russian)
7. Cihan T.V. (2003). Klasternaja teoriya jekonomicheskogo razvitija [Cluster theory of economic development], no. 5, pp. 74–81. (in Russian)
8. Filipchuk I.M. Klasterna politika yak effektivnii instrument regional'nogo rozvitku. Available at: http://www.confcontact.com/20101224/4_filip.htm (accessed: 21 May 2019). (in Ukrainian)